

AZ ERDÉLYI HUTTERITÁK KÖZÖSSÉGI ÉLETE ÉS VAGYONKÖZÖSSÉGE A 17–18. SZÁZADBAN

Kelemen Sándor Tomi

ORCID: 0009-0003-2948-1039

DOI: 10.56037/978-615-7145-10-8.09

Evangelikus Hittudományi Egyetem
doktorandusz
E-mail: mikesro2002@gmail.com

A hutterita közösségek történelmük századai során a Bibliában bemutatott újszövetségi közösségi élet gyakorlati megvalósítására és megélésére törekedtek. E tanulmány keretei nem teszik lehetővé történetük, közösségi életmódjuk és tanításuk teljes körű bemutatását. Ezért kiválasztott, konkrét példákkal szemléltetve mutatjuk be a közösségi életüket.

Kulcsszavak: Szentírás / anabaptisták / hutteriták / közösségi élet / vagyonközösség

THE COMMUNAL LIFE AND COMMUNITY OF GOODS OF THE HUTTERITES

Throughout the centuries of their history, Hutterite communities have sought to live out in practice the communal model of life described in the New Testament. The narrow scope of this study does not allow for a full presentation of their history, community lifestyle and teachings. Therefore, we are presenting their communal life only through selected, particular examples.

Keywords: Holy Scripture / Anabaptists / Hutterites / communal life / community of goods

Az első hutterita közösséget Jakob Hutter utazó prédikátor szervezte meg 1533-ban Morvaországban. Számukra a legfelsőbb tekintély Isten írott igéje, a Biblia. A radikális reformációhoz tartozó, biblikus anabaptisták voltak, mozgalmuk az évszázadok folyamán kiterjedt gyülekezeti hálózattá fejlődött. A reformátorok által az öt *sola*¹ tanításában összefoglalt biblikus alapelveket vallották. Az Újszövetségben bemuta-

¹ COLIJN 2001, 140–145. o.

tott közösségi életforma (ApCsel 2,42–47) gyakorlati megvalósítására és megélésére törekedtek, a vagyonszövességet és a teljes pacifizmust gyakorolták.

Tanulmányunk célja bemutatni röviden a hutterita anabaptista udvarokban élő közösségek radikális törekvését a Szentírásban foglalt bibliai igazságok gyakorlatba ültetésére, valamint az Úr Jézus Krisztusban hitre jutott személyek megszentelődése érdekében.

A korabeli társadalomban ismert volt a teljes pacifizmusuk, és hogy tartózkodtak a közéletben való szerepvállalás minden formájától. Istenfélő, csendes életmódjuk, magas szintű szakértelmük, kitűnő munkamoráljuk sokak figyelmét felkeltette. E tanulmány szűk keretei nem teszik lehetővé történetük,² közösségi életmódjuk³ és tanításuk teljes körű bemutatását.⁴ Ezért a teljesség igénye nélkül, csak kiválasztott, konkrét példákkal szemléltetve mutatjuk be a kommunális életüket.

Az évszázadok során az anabaptisták üldöztetései miatt a primer források sokasága semmisült meg. Az utókor számára fennmaradt forrásokban a közösségi életüket megörökítő információk nagyon töredékesek. Emiatt a hutteriták életének tanulmányozása az elsődleges forrásokban fennmaradt adatok feldolgozása mellett a tudományterület szakértőinek releváns kutatási eredményeire is támaszkodik. A neves kutatók vizsgálatai alapján bizonyítottá vált, hogy az újszövetségi gyülekezeti közösség megélésére törekvő, valamint a Szentírás alapján összeállított szigorú gyülekezeti szabályzatok szerint élő, különféle hutterita közösségek életmódja jelentős hasonlóságot mutat. Megállapítható tehát az ezek közötti nagymértékű uniformitás. Ezért a tanulmányunkban bemutatott hutterita életmód nemcsak a 17–18. századi erdélyi hutterita közösségekre jellemző, hanem az adott időszakban a történelmi Magyarország területén élt más hutteri közösségekre is sok tekintetben érvényes.

Magas fallal körülvett *Brüderhof*okban,⁵ anabaptista udvaroknak nevezett zárt közösségekben éltek. A hutterita udvarok kapujánál portás állt, csak az ő engedélyével lehetett ki- és bejárni. A hutterita kommunák püspöki rendszerbe szerveződve éltek.⁶ Ebben az időszakban a hutterita közösségek püspöki központja Ószombaton⁷ volt. Ott tartózkodott a képviselőik által megválasztott püspök, aki a hutterita közösségek lelki vezetője volt. Egy-egy helyi anabaptista közösséget a vének tanácsa vezetett. A legfőbb fórum a közösség tagsága volt, akik együtt döntöttek fejelemi ügyekben is.

² BÁLINT–RIDOVICS 2019, 105–111. o.

³ BECK 1883, 3–664. o.

⁴ ESTEP 2004, 131–148. o.

⁵ Uo. 141–143. o.

⁶ BUNTA 1973, 244. o. Vö. GUDOR 2023, 42. o.

⁷ ZÁGONI 2003, 15. o.

A lelki munka végzésére, Isten ígéjének gyakorlatba ültetése és megélése céljából a Szentírásban elmélyült ismeretekkel rendelkező tanítókat választottak, akiket az ige szolgája⁸ elnevezéssel jelöltek. A közösség lelki vezetőjeként az evangélium szolgáját⁹ választották meg. Az evangélium szolgája a közösség tulajdonképpeni lelkésze volt, akit az ószombati püspökségben hitelesítettek és erősítettek meg szolgálatában. A hutterita telepek szoros kapcsolatot tartottak fent egymással és más anabaptista közösségekkel. Ennek fő célja a testvéri kapcsolatok ápolása volt.

Mindennapi életük vezetője a közösség bírása volt, akit szavazással jelöltek ki. Választottak mellé, a közösség élére még két ülnököt és egy jegyzőt is. Az anabaptista udvarnak volt egy főgazdája, aki lényegében az adott közösség gazdasági vezetője¹⁰ volt. Pincemestert¹¹ is választottak, aki a beszállításra kerülő és tárolt javakkal sáfárkodott a közösség javára.

Az anabaptista udvar lakói családokra oszlottak. A családok vezetői, amint a Werner-krónikában is látható, a családfők¹² voltak. A szükségleteik fedezéséről, a beszerzésről ezzel megbízott személy, a bevásárló¹³ gondoskodott. Mindezek konkrét példák az anabaptista udvarok életéből, amelyekből láthatóvá válik a bibliai első gyülekezeti modell gyakorlati megvalósítására való törekvés az életvitelük különböző formáiban.

Több érv szól amellett, hogy a telepeik szerkezeti felépítése, de életmódjuk és annak szabályai is nagyban hasonlítottak egymásra.¹⁴ Életmódjukat, foglalkozásukat tekintve a kézműves, kisipari tevékenység mellett földműveléssel, zöldség- és gyümölcsstermesztéssel, valamint állattenyésztéssel is foglalkoztak. Voltak szőlőültetvényeik és sóbányáik is. Mindezekre a hutterita udvarok önellátó képességének biztosítása miatt volt szükség. A megtermelt élelmiszereket raktározták vagy egy részét el is adták.

A különböző mesterségek művelői kimagasló szakértelemmel rendelkeztek, a kor követelményeinek megfelelő, kiváló minőségű árukat állítottak elő kézműves műhelyeikben. Ezeket eladták, kereskedelmet folytattak, és a befolyt összegeket a közösségi udvarok költségeinek fedezésére, adók és más kötelezettségek kiegyenlítésére, valamint újabb ingatlanok, területek megvásárlására fordították.¹⁵

⁸ *Diener der Wortes*. BUNTA 1973, 244. o. Vö. GUDOR 2023, 42. o.

⁹ *Diener des Evangelions*. BUNTA 1973, 244. o.

¹⁰ *Diener der Notdurf*. Uo. 346. o.

¹¹ *Weinzierl, Kellner*. BÁLINT 2018, 346. o. Vö. GUDOR 2023, 42. o.

¹² *Haushalter*. BÁLINT 2018, 346. o.

¹³ *Einkäufer*. Uo. 346. o. Vö. GUDOR 2023, 42. o.

¹⁴ JIRI 2015, 463–482. o.

¹⁵ GUDOR 2023, 42. o.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemtől (1613–1629)¹⁶ a hutteriták megkapták adományként az alvinci birtokot, amely teljes adómentességet élvezett. Ezek mellé, amikor lehetőségük nyílt rá, sorra megvásároltak a nagyobb földterületeket az anabaptista telep környékén és a Maros folyó mentén. Mint említettem, állattenyésztéssel is foglalkoztak. Az állatoknak szénára és további takarmányra volt szükségük, amelyet ezeken a területeken termeltek meg. A mezőgazdasági termelés és az állattenyésztés mellett különböző gyümölcsfákat is termesztettek.¹⁷ De a korabeli források szerint nemcsak földterületeket vásároltak, hanem eladásra kínált ingatlanokat is. Lakóházakat vásároltak Alvincen a magyar nemzetiségű családok által lakott Magyar utcában és a szászok által lakott Szász utcában egyaránt.¹⁸

A közösség más tagjai kisipari tevékenységet folytattak. Jól értettek a különböző mesterségekhez. Munkájukat mesterségek szerint csoportosulva, az általuk felépített kézműves műhelyeikben, közösen elkészített szerszámokkal és munkaeszközökkel együtt végezték.

Mivel nemcsak a munkaeszközeik, hanem mindenük közös volt, így a munkájuk során befolyt jövedelmük is. A megtermelt javakat az egyéni szükségletek szerint, személyre szabottan osztották el a közösség tagjai között. Az élelmet és minden más terméket a raktáraikban tárolták. Külön megbízott személyt választottak, aki gondot viselt a raktárak felől.¹⁹

Az üldöztetések során a gazdasági hangsúly áttevődött a mezőgazdasági termelésről a kisipari tevékenységekre, mesterségek űzésére. Mivel az udvaraikat sokszor kirabolták, feldúlták, házaikat, földjeiket elvették, és tovább kellett vándorolniuk, újabb otthont keresve maguk és családjaik számára, a menekülés során a szerszámaikat és a könnyen magukkal vihető eszközeiket részesítették előnyben.²⁰ Mindez hozzájárult ahhoz, hogy fejlesszék és szakértelemmel végezzék az általuk űzött mesterségeket. Azokon a helyeken, ahol éltek,²¹ ez fejlődést eredményezett, és hozzájárult az ország gazdasági életének felvirágoztatásához.

Történelmi tény, hogy Bethlen Gábor erdélyi fejedelem és választott magyar király az ország felvirágoztatása érdekében telepítette be a hutteritákat Erdélybe, ami kimutathatóan pozitív hatással volt az ország társadalmi életére. A vallási élet

¹⁶ GERENCSÉR 2007, 67. o.

¹⁷ *Transsumptum az alvinci fiskális birtokokról*, 1679. Római Katolikus Érsekség Levéltára, Gyulafehérvár. RO GyFL ÉFkL, 72. Vö. GUDOR 2023, 48. o.

¹⁸ WERNER 2003, 25–30. o. Vö. GUDOR 2023, 48. o.

¹⁹ *Kastner*. Uo. 42. o.

²⁰ HOFFER 2016, 7. o.

²¹ HAUSER, Joseph: *Historia Anabaptistarum*. Biblioteca Universitară Lucian Blaga Cluj Napoca. Mss. nr. 3217.

tekintetében jelenlétük hozzájárult a reformáció nyomán kialakult vallási tolerancia további fejlődéséhez. A hutterita udvarok manufaktúráiban gyártott termékek jobb minőségűek voltak, mint a más mesteremberek termékei, és az így kialakult versenyhelyzet élénkítette a gazdaság működését. Jól példázzák ezt az ónmázas hutterita fazekasság termékei vagy a Miksa főherceg számára gyártott óra. Szintén jelentős volt a tudományos fejlődéshez való hozzájárulásuk. Az anabaptista orvosok széles körben elismertek voltak. Bethlen Gábor, II. Rudolf és számos más főúr és jeles személy is anabaptista orvosokkal gyógyíttatta magát – többek között Pázmány Péter is, az ellenreformáció egyik vezető alakja, az anabaptisták üldözője.

Amit csak lehetett, közösen végeztek. A központi konyhán az ezzel megbízott személyek az egész közösség részére készítették el az ételt. Ebből kifolyólag az étkezésük is közös volt, rendszerint egy nagy gyülekezeti teremben.

Családi állapotától és életkorától függetlenül az anabaptista közösség minden tagjáról gondoskodtak, a születésüktől a földi életük utolsó pillanatáig.²² A kommunákon belül nem voltak szociális különbségek közöttük. Vagyonközösséget gyakoroltak, és mindenki a személyes szükségletei szerint részesült a közösség javaiban.

Nem voltak tékozlók, nagyon fegyelmezett, önmegtartóztató és mértéktartó életformát folytattak. A munkabírók közösen végezték a rájuk bízott feladatokat, istenfélelemmel munkálkodtak a közösség javára. Az időseket és betegeket is a közösség gondozta, valamint az özvegyekről és árvákról is gondot viseltek, minden személyválogatás nélkül.²³

Bizonyos források szerint „öltözködésük szerény és egységes volt. A felnőttek és gyermekek sötét feketésszürke, széles karimájú kalapot viseltek, és hosszú ingujjban jártak. A férfiak nyáron térdig érő nadrágot viseltek. A nőknek hosszú, bokáig érő szoknyája volt, amely elé virágmintás kötényt kötöttek.”²⁴ A kor krónikása szerint sötét színű öltözetük miatt a korabeli magyar lakosság fekete németeknek nevezte őket.²⁵

Pedagógiatörténeti tekintetben fontos megállapítás, hogy a kor társadalmi körülményeihez képest magas volt a hutterita közösség tagjainak műveltségi szintje. Nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a kommunák minden tagja már kora gyermekkorban megtanuljon írni és olvasni. A legfelsőbb tekintély elve alapján hitük megélésében központi helyet foglalt el a Biblia rendszeres, naponkénti olvasása.

Fontos volt a Szentírás tanulmányozása²⁶ nyomán az elmélyült igeismeret megszerzése. A gyermekek iskolába jártak: többek között bibliaismeretet, írást, olvasást,

²² BÁLINT 2018, 341. o.

²³ *Wortes*. BUNTA 1973, 244–245. o.

²⁴ GUDOR 2023, 42–43. o.

²⁵ BOD 1777, 473. o.

²⁶ GUDOR 2023, 42. o.

számolást, vallásos énekeket, hutterita mártírtörténeteket²⁷ tanultak. Rajzoltak, és különböző gyakorlatok által a lányok a házimunka végzését, a fiúk pedig már fiatalon mesterségeket tanultak.²⁸

A legfelsőbb tekintély elve alapján nagy hangsúlyt helyeztek a Biblia olvasása és tanulmányozása mellett az ige hirdetésére is. Vallották, hogy Isten ígéjének központi üzenete az Úr Jézus Krisztus által a kereszten elvégzett megváltásról, a haláláról és feltámadásáról szóló örömhír.

Közösségi életük centruma a település közepén felépített gyülekezeti terem volt, melynek elhelyezése tudatosan jelezte központi jelentőségét. Ezen a helyen folytak a napi közös étkezések, ami párhuzamosan a hitük gyakorlati megélésével is együtt járt.

A közösségi összejöveteleik istentiszteleti alkalmak is voltak. Ezeken gyakorolták a Szentírás olvasását, az ige hirdetését és tanítását, az imádkozást és Isten dicsőítését, vallásos énekek éneklését, amelyek által megvalósul az Isten és ember közötti közösség.

A hutterita közösség tagjai a gyermekeiket nem keresztelték meg születésük után, de nevet adtak nekik. Csak tizenkét év feletti ifjúkorban részesültek a hitvalló bemelegítésben, miután élő hitre jutottak, megismerték személyes Megváltójukat és megvallották hitüket,²⁹ vállalva az Úr Jézus Krisztus példája és az apostolok tanítása szerinti felnőttkeresztiséget.³⁰

A hitvalló újszövetségi bemelegítésben részesült személy egyben az Úr Jézus Krisztus testének is tagjává vált, beépült a helyi gyülekezeti közösségbe, és az Úr szolgálatába állt. A fiatalokat már kora gyermekkoruktól bibliaismeretre tanították, így erre a korukra már elmélyült bibliai ismeretekkel bírtak. A gyermekeket korosztályonként csoportokra osztották. A legkisebbekkel külön iskolamesterek³¹ foglalkoztak. Mindezek nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy személyes hitre jutásuk után a hutterita közösség aktív felnőttkorú tagjaivá váljanak.³²

Az ellenreformáció idején, az üldöztetések és hatalmi intézkedések nyomán a történelmi Magyarország és Erdély területén az anabaptista udvarokat felszámolták. Történelmi vándorútjuk Havasalföldön és Oroszországon át a tengerentúlra és azóta a világ több más országába vezetett, ahol ma is létező hutterita közösségekben élnek csendes, istenfélő életüket.³³

²⁷ BRAGHT 1886, 1. o.

²⁸ BUNTA 1973, 244–245. o. Vö. GUDOR 2023, 42. o.

²⁹ KELEMEN 2020, 338–496. o.

³⁰ ALMÁSI 2001, 36–50. o.

³¹ *Schulmeister*. BUNTA 1973, 244–245. o.

³² KELEMEN 2025a, 1–8. o. Vö. uő 2025b, 1–6. o.; KELEMEN 2026, 116–121. o.

³³ SZEKENI 1998, 145–149. o.

Bibliográfia

Levéltári források

- HAUSER, Joseph: *Historia Anabaptistarum*. Biblioteca Universitară Lucian Blaga Cluj Napoca. Mss. nr. 3217.
- Transsumptum az alvinci fiskális birtokokról, 1679*. Római Katolikus Érsekség Levéltára, Gyulafehérvár. RO GyFL ÉFkL, 72.

Hivatkozott művek

- ALMÁSI Mihály: *A keresztség*. KIT, Budapest, 2001.
- BÁLINT Emese – RIDOVICS Anna: Anabaptisták, hutteriták, újkeresztyének, habánok. In: Kiss Erika – Zászkaliczky Márton – Zászkaliczky Zsuzsanna (szerk.): *Ige-idők. A reformáció 500 éve. Magyar Nemzeti Múzeum, 2017. április 26. – november 5.* 1. köt. *Tanulmányok*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2019.
- BÁLINT Emese: Az alvinci hutteriták innovációs stratégiái a vallási üldözések korában. In: Kolumbán Vilmos (szerk.): *A reformáció öröksége*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 2018.
- BECK, Josef: *Die Geschichts-Bücher der Wiedertäufer in Oesterreich-Ungarn...* Carl Gerold's Sohn, Wien, 1883. (Fontes rerum Austriacarum 43.)
- BOD Péter: *Isten vitézkedő Anyaszentegyháza*. K. n., Basel, 1777.
- BRAGHT, Thielemann J. van: *The Bloody Theatre, or Martyrs Mirror of the Defenseless Christians*. Ford. Joseph F. Sohm. Mennonite Publishing Company, Elkhart, IN, 1886.
- BUNTA, Magdalena: „Comuna” anabaptista de la Vințul de Jos în sec. XVII. Structura ei internă. Ideologia ei. *Acta Musei Napocensis*, X. évf. 1973. 231–248. o.
- COLIJN, Jos: *Egyetemes egyháztörténet*. Iránytű Alapítvány, h. n., 2001.
- ESTEP, William R.: *Az anabaptisták története*. Ford. Gerzsenyi László. Magyarországi Baptista Egyház, Budapest, 2004.
- GERENCSÉR Ferenc (szerk.): *Ki kicsoda a magyar történelemben?* Anno Kiadó, h. n., 2007.
- GUDOR Kund Botond: A vallási türelmességtől a gazdasági életig. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem és az alvinci anabaptisták, hutterita habánok. In: Bacsó Benjámin – Bereczki Lajos – László Gábor (szerk.): *„A célunk ugyanaz!” Tanulmányok és előadások az anabaptisták történetéről és emlékezetéről*. Magyarországi Baptista Egyház, Budapest, 2023.
- HOFFER, Rodney J.: *Hutterites in Romania. A brief History and Guide*. Create Space Independent Publishing Platform, Lexington, 2016.
- JIRI, J. Pajer: Newly discovered Anabaptist settlement at Čermákovice Alinkov farmstead, municipality of Horní Kounice, Znojmo district. *Acta Ethnographica Hungarica*, 60. évf. 2015/2. 463–482. o. <https://doi.org/10.1556/022.2015.60.2.13>.
- KELEMEN Sándor Tomi: *A flandriai anabaptisták teológiai hitvallása és tanítása. A „Könyvecske az igaz keresztyéni keresztségről...” c. anabaptista kiadvány egyháztörténelmi és teológiai vizsgálata*. MA-szakdolgozat. Baptista Teológiai Akadémia, Budapest, 2022.

- KELEMEN Sándor Tomi: A hutteriták XVII. századi közösségi élete Erdélyben. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): *A fiatal tudósok szolgálatában. A PEME XXX. Jubileumi Nemzetközi PhD-konferencia előadásai (Budapest, 2025. november)*. PEME, Budapest, 2025a. Web: <https://peme.hu/wp-content/uploads/2026/01/XXX.-PEME-PhD-Konferencia-elektronikus-konyv.pdf>.
- KELEMEN Sándor Tomi: Viața comunitară și comunitatea de bunuri a hutteriților. In: Romulus Vasile Ganea – Dragoș Ștefănică (szerk.): *500 de ani de Anabaptism. Reflecții asupra Reformei radicale și a locului ei în tradiția protestantă*. Plêrôma–Risoprint, Bukarest–Kolozsvár, 2025b.
- KELEMEN Sándor Tomi: *Erdélyi anabaptista egyháztörténet*. Kézirat. 2026.
- KELEMEN Sándor Tomi (kiad.): *Könyvecske az igaz keresztyéni keresztségről*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ – Országos Széchényi Könyvtár – Magyarországi Baptista Egyház, Budapest, 2020.
- SZEBENI Olivér: *Anabaptisták. A reformáció harmadik ága*. Magyarországi Baptista Egyház, Budapest, 1998.
- WERNER, Jacobus: Hauß Buech Darein wier Brueder zu Allwinz... Jacobus Werner Schreiber dis Bvchs 1623. In: Zágoni Jenő (szerk.): *Bethlen Gábor és a baptisták. Alvinci kéziratok 1623–1644*. Magyarországi Baptista Egyház, Baptista Levéltár, Budapest, 2003.
- ZÁGONI Jenő (szerk.): *Bethlen Gábor és a baptisták. Alvinci kéziratok 1623–1644*. Magyarországi Baptista Egyház, Baptista Levéltár, Budapest, 2003.